

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה ז.ז.

עין משפט נר מצוה

פ"ה א מ"י פ"ג מ"ה
משה ה' א'
ב [טו"ש] א"ח סימן
תקס"ד סוף פ' א'
פ"ו א סג ע"ג ע"ג
ט"ו א"ח ט"ז תקפ"ז
פ"ד פ"ג ט"ז ע"ח ט"ז
תקפ"ה:

רבינו הנאל

מתני' בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה. פירוש הרפתקי, כגון רוחות ברקים ושמנים וכיוצא בהן שברו עליה, מתי אתדון. למימר' התבואה חזר דינא מיתודנא, והתניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונה לשעבר כול'. אמר רבא ש"מ תרי דיני מיתודנא. מני מתייתן. ואוקימנא כתנא רבי שמאלא דתני בדר' פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בתוך על המים. ואדם בראש השנה נגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים, וכי קתני מתני' אתחילת דין. אמר רב יוסף כמאן מצליגין האידינא אקצירי ומריעי, כל יומא, כ"י יוסי, דאמר אדם נידון בכל יום. איבעית אימא לעולם כתבון וכ"י יצחק דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. וירושלמי מילתא דרב אמ' [נ"א:] דאמן הכל נידוןין בראש שנה וגזר דין הכל נחתתם בראש שנה. דתני בתעניתא דבי רב היום תחלת מעשיך (כול') זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, ועל המדינות בו יאמר איו לרוב איו לשלום איו לרעב איו לשוכב ובריות בו יפקדו וכו' לחיים ולמים. והלא כ"י יוסי דאמר אדם נידון בכל שעה שנאמר [ותפקדו לבקרים] לרגעים בהתננו. ותפקדו לבקרים, זו פרסתו. לרגעים בהתננו, זו אכילתו. תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא, אמר הקב"ה הפסח הוא זמן תבואה, הביאו לפני העומר כדי שתתברך לכם אמרו הקב"ה הפסח הוא הלחם בעצרת שהוא זמן פירות האילן, וכן ניסוך המים בתוך כדי שיתברכו עליכם, וכן בראש שנה אמרו מלכות שתקבלו מלכותי עליכם, וכוונתו כדי שיעלה זכרוניכם לפני בטובה, ובמה בשופר, וא"ר אבהו בשופר, כדי שתוכו אתם וכדי שאזכור לכם עקדת יצחק, [ומעלה עליכם כאלו עקדתם עצמיכם לפני א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין

בפסח על התבואה. צפ' מי שמנו (בככות דף יח: יח) גזי חסדי שהקיטמו אשמו ערצ ר"ה משמע דכ"ה שמע שמי רוחות שנספרין זו אל זו ששמעו מלאחורי הפרגוד שלל הורע ברביעה ראשונה צרד מלקה אותו ושמתם צר"ה היו מזכירים דין הנגזר צפסח אי נמי כר' יהודה לאמר הכל נידונים צר"ה וגזר דין צפסח על התבואה: **שאיירע בה קרי.** מקרה לשון אולי יקרה (במדבר כג) אי נמי לשון קושי כמו אס תלכו עמי צקרי (ויקרא כו):

כמאן מצליגין האידינא אקצירי ואמריעי כרבי יוסי. ואל"ת לרצנן נמי מני לא מלליגין רפאלו וצרכת השנים ועוד (א) כ"י יהודה לאמר הכל אדם נידון צר"ה וגזר דין שלו נחתם ציוה"כ הא אמר' צפ"ק לשבת (דף י"ג) הנכנס לזכר החולה אומר הנקום יחמס עליך ועל חולי עמו ישראל ואומר ר"ת דשלל יחלה ודאי לא מלליגין אללא לר' יוסי אללא שיתפסא מלליגין אלינא דכולי עלמא דמתי בלש נגזר מתי יתפסאו לא נגזר ואמר צר"ה הנגזר מן המצבול (מל"ס דף מט.) אהך דרצ יוסף קצירי קצירי ממש מריעי רצנן והשתא מלליגין אקצירי שיתפסאו (א) ואמריעי היינו רצנן שלל יחלו (א) ומה שמתפללין צרכת השנים היינו דללקמן צפרקין (דף י"ז) שאס פסקו גשמים מועטין שזורידים המקום צומנן ועוד י"ל דתפלה דרצנן שאני גזר דיינס על כל חוליס:

בשופר של א"ר. צפרק לואהו צ"ר (לקמן דף י"ז). מן דרצני יוסי מכשי אף צלל פרה אלל קיימא לן כרצני יהודה דמוקעין צלל אליס כפופיס דלפסקין התם צגמרא (דף י"ז):

ומוקעיס אנן הכי קאמרינן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינה עיוני בעלמא היא פקודה נמי עיוני בעלמא היא אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא צלעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וא"ר חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו (א) ומשפט עמו ישראל מ"ט איבעית אימא לאו אורה ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף כמאן מצליגין האידינא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק דא"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין תניא א"ר יהודה משום ר"ע (א) מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג (א) אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה (א) ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר אמר רבי אבהו נסכו לפני מים בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם ומועלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (א) (ואמר) רבי יצחק (א) למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה יאלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין

מתני' בארבעה פרקים. צנה העולם נידון כ"ו: **כני מרון.** מפרש בגמ' [י"ח].: **שנאמר היולר יחד לנס וגו'.** בגמ' [שם] מפרש ליה: **גמ' אינימא הא סבואה דקיימא.** השמא צמחור ומוכנת לקאור: **הרפתקי.** מקרות: **עדו עליה.** דמודרעא. שעמיד לזרוע צמחורא חצא: **דמד דינא.** פסח אמת: **קרי.** כגון צרד או **צפרין (א):** נידונים לעצב. קודם שזרעה דהיינו פסח של אשתקד: **נידונים להצא.** צפסח שאחר זריעתה: **נידון לעצב.** ציוה"כ של אשתקד נגזר עליו: **להצא.** ציוה"כ שעצר עכשיו צקרו. וכן לשון משנה צמסכת נדרים (דף ט.) קונס יין שאני טועס חדש זה אסור צלל החדש כולו ור"ח להצא הוא ר"ח שעצר עתה צקרו. ומשום דקרי לההוא אשתקד שעצר קרי להאי דלקמיה להצא: (א) פרי דיני מיתודנא. קודם זריעתה וסמוך לקציר: **כי חזי איניש דמללא זרעא אפלא.** חטה וכוסמת שזרעין צמחשון שאין ממחרין להתצבל: **ליקדים ולזרע תרפא.** השעורה מנמכת להתצבל וזרעיס אותה צצצט ואדר לכיון דלפלא מללא שמע מינה לטובה נידון צפסח שעצר לפיכך ימחר לזרוע (א) צזריעה שניה: **דעד דמטי למידיניה.** צפסח הצא: **קדים סליק.** וגדל קמת ואינו ממחר שוב להתקלקל: **וכי קפני מסינין.** ארבעה פרקים אגזר דין (א) קשיא אדם. דמני מתני' צר"ה ורצני יהודה ציוה"כ אמר: **וכי קפני מסינין.** ארבעה פרקים: **אתחילס דין.** אלל אגור' דין דלדס ציוה"כ: **אין הכי קאמרינן.** הכי קשיא לן: **כרצני נסן מ"ט לא אמר.** משום דקצב צחינה אין זה דין אללא צודק צמעשו הלכך צדידה נמי מיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא: **אקצירי ואמריעי.** מפרש צמסכת נדרים (דף מט.) קצירי חוליס מריעי פ"ח שהן תשטני כת: **כר' יוסי.** דלמר אדם נידון צכל יוס ויתפלל צדינו אותו לזכות ולל יקנסוהו מימה דאי כרצנן דלמרי אין נידון אללא צר"ה הכי כר' נקנסה עליו: **שהפסח זמן סבואה הוא.** זמן שהתצוה נידונת צו: **שסי הלחם.** ירלו על פירות האילן שהן ממירין להציא צכורים שאין מצליגין צכורים קודם לעצרת דכתיב (שמות לז) צכורי קציר חטים. ואני שמעתי דרצני יהודה לטעמיה דהא אללא כמאן דלמר צסנהדסין (דף ע.) ען שאלל אדם הראשון חטה הימה: **כדי**

מתני' בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה (ב) בעצרת על פירות האילן (ב) ר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר י'היצר יחד לכם המבין אל כל מעשיהם (ג) ובחג נידונין על המים: **גמ' הי תבואה אילימא הא תבואה דקיימא כל הגי הרפתקי דעדו עליה אימת איתדון אלא תבואה דמודרעא למימרא דחד דינא מתדנא והתניא תבואה שאירע בה (ד) קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר לאחר הפסח נידונית להבא אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר לאחר יוה"כ נידון להבא אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא (ה) אמר אב"י הלכך כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא ליקדים לזרוע חרפא דעד דמטי למידיניה קדים סליק מני מתני' לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר' יוסי ולא ר' נתן דתניא (ו) הכל נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (ז) ותפקדו לבקרים רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנא' (ח) לרגעים בתחננו וכי תימא לעולם ר' יהודה היא וכי קתני מתניתין אגזר דין אי הכי קשיא אדם אמר רבא האי תנא דבי ר' ישמעאל היא דתנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ וכי קתני מתני' אתחלת דין אמר רב חסדא מ"ט דר' יוסי כדקאמר טעמיה ותפקדו לבקרים**

אנן הכי קאמרינן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינה עיוני בעלמא היא פקודה נמי עיוני בעלמא היא אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא צלעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וא"ר חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו (א) ומשפט עמו ישראל מ"ט איבעית אימא לאו אורה ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף כמאן מצליגין האידינא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק דא"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין תניא א"ר יהודה משום ר"ע (א) מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג (א) אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה (א) ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר אמר רבי אבהו נסכו לפני מים בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם ומועלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (א) (ואמר) רבי יצחק (א) למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה יאלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין

אנן הכי קאמרינן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינה עיוני בעלמא היא פקודה נמי עיוני בעלמא היא אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא צלעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וא"ר חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו (א) ומשפט עמו ישראל מ"ט איבעית אימא לאו אורה ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף כמאן מצליגין האידינא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק דא"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין תניא א"ר יהודה משום ר"ע (א) מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג (א) אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה (א) ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר אמר רבי אבהו נסכו לפני מים בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם ומועלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (א) (ואמר) רבי יצחק (א) למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה יאלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין

(א) (מענית צ) מגילה לא; (ב) מענית צ, א) [קרי ברי] שמי כמו מקרה לילה אונס ברי אדם ערוך ערך קרי; (ד) [מס' פ"א פ"ג ח"ב]; (ה) לעל ח' ע"ז צ"ב; (ו) נדרים מט. [ושם אמת] (כא); (ז) [לקמן י"ח]; (ח) [מס' פ"א פ"א ח"א] ומס' פ"א ח"א; (ט) גני ר"ף ור"ש מפני שהשן גמני שנה זוא אמר וכו'. (י) [עין לר]; (כ) [ג'ל אמת]; (ל) קמן ר"ף ור"ש סחי לפניהם גרסאות אחרות, (מ) צע"י; (נ) [ר' יהודה כן ראו להיות];

תורה אור השלם

1. היציר יחד לכם המבין אלא כל מעשיהם;
2. ותפקדו לבקרים לרגעים בתחננו;
3. ויהי דבר אלה אשר התחננו לפני קרי"ה אלא יי אלהינו יובים וקלה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. מלכים א ח ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' ממדלא שתא אמר: (ב) שם עבדו דהדר ומשפט: (א) רש"י דהדר קרי וכו' שדפון או אונס ע"י אדם כגון החילול הק"י: (ד) ד"ה להצא כ"ו להצא הס"ד ואח"כ מה"ד ומתוך רבא ש"מ מתי מדינתא ש"מ אמר אמתני' קאי קודם זריעתה: (ה) ד"ה ליקדים וכו' ימחר לזרוע ברביעה שניה הס"ד: (ו) ד"ה קדים וכו' להתקלקל הס"ד ואח"כ מה"ד וכו' קתני וכו' אגזר דין קתני נידונין משמע תחלת דין וגזר דין הוא סוף דין הס"ד: (ז) תוס' ד"ה נמאן וכו' וכתבתי הש"ס ועוד א"ר יהודה: (ח) בא"ר מלליגין אקצירי שיתפסאו. צ"פ פ"ה לרצני הכל: (ט) בא"ר פ"ה יחלו. כ"צ פ"ה לר' יוסי:

מוסף רש"י

מלך וצבור. שהקב"ה דן אותם (לעיל ח). מלך נכנס תחלה. לפני הקב"ה משפט עבדו. (לעיל ב). משפט מקמי דליפוש חרון אף. של הקב"ה חרון פשעי צבור. שמה חס וטובם יפרע מן המלך כל סודתו מפני חמרון (שם). כמאן מצליגין. ורפא חולי עמו ויטבאל (נדרים שם). ובמה בשופר. ושופרות, שתעלה תתלכס צמיועה לפני (סוד רש"י ט"ז ק"ט ב"ס תוספתא).